

Samen werken aan de grote transitie

Politiek voor een duurzame en solidaire economie

Inleiding

Het Platform voor een duurzame en solidaire economie heeft op basis van de verkiezingsprogramma's een beoordeling gemaakt van de mate waarin deze programma's bijdragen aan een werkelijk duurzame en solidaire economie. De maatstaf die we daarvoor genomen hebben is een brochure met voorstellen van het platform die we ruim voor de verschijning van de verkiezingsprogramma's aan de partijen hebben toegestuurd. De beoordelvingsvragen zijn geclusterd rond negen thema's:

1. Voortgaande crises óf duurzaam & solidair.
2. Duurzaam inrichten: energie en grondstoffen.
3. Werk en inkomen.
4. Regionale economie.
5. De financiële wereld.
6. Sterkste schouders de zwaarste lasten en belastingvergroening.
7. Internationale economie en wereldhandel.
8. Scholing, innovatie en wetenschappelijk onderzoek.
9. Meten van welvaart en welzijn.

Wij denken dat met deze uitvoerige scorelijst we een tamelijk compleet beeld hebben van de plannen van de verschillende partijen op het terrein van de duurzame en solidaire samenleving. Niet alle partijen zijn in deze scorelijst opgenomen. Het gaat ons om de partijen die *er-toe-doen* in het duurzaamheidsdebat. De scores van de verschillende partijen zijn gemaakt door leden van het platform, daardoor is enige subjectiviteit niet uitgesloten. We troosten ons met de gedachte dat ook Standard & Poor's, Fitch of Moody's bepaald niet objectief zijn.

Het doel voor het platform om deze rating te maken is driedelig:

1. We willen via plaatsing op onze website (www.platformdse.org) meer bekendheid geven aan deze specifieke, maar belangrijke invalshoek van de onderscheiden partijen.
2. Het geeft ons en anderen een overzicht waarmee we partijen de komende vier jaar kunnen volgen en nagaan hoe zij hun beloftes omzetten in beleidsdaden en hoe bij deelnemende partijen de beloftes terug te vinden zijn in het komende regeerakkoord.
3. We willen met deze gegevens met partijen in gesprek komen om na te gaan waarin de partijen hun beleid verder willen verduurzamen.

Om tot verbetering te komen bij een volgende rating vernemen we graag uw opmerkingen, suggesties of correcties van gemaakte fouten.

Samenvattende Beoordeling politieke partijen:

CDA

Het verkiezingsprogramma van het CDA heeft de titel 'Iedereen', en dat is ook wel een belangrijk uitgangspunt. Iedereen doet mee, in gezin, maatschappelijke organisaties, werk, enz. De huidige crisis moet opgelost door mensen aan het werk te helpen en een paar maatregelen m.b.t. banken te nemen, maar de crisis wordt niet echt doordacht. Economische groei wordt op geen enkele manier ter discussie gesteld. We gaan verder zoals voorheen, waarbij vooral in de energievoorziening naar duurzaamheid wordt gestreefd. Solidariteit speelt wel een rol, maar onduidelijk is vooral hoe de vlaktaks zal uitpakken.

In detail

Via economische groei moeten we uit de crisis komen, maar die groei moet wel "in alle opzichten duurzaam en

innovatief" zijn. Zoals gezegd wordt die duurzaamheid vooral uitgewerkt bij de energievoorziening. Dat we hier leven met een veel te grote voetafdruk komt nergens aan de orde, dat er staat dat de klimaatverandering moet worden beperkt tot 2% ipv tot 2°C is misschien wel karakteristiek. Het meer ontwikkelen van regionale economieën met gesloten kringlopen en streekproducten uit de landbouw had goed gepast in het programma van het CDA, waarin het verbinden van mensen een belangrijke rol speelt. Het ontbreekt echter. Ook natuur en biodiversiteit spelen geen grote rol, de EHS (ecologische hoofdstructuur) wordt niet genoemd.

De positie van ZZP'ers wordt verbeterd, door hen meer zekerheden, en mogelijkheden voor verzekeringen en pensioen te bieden. Ouders, mantelzorgers en vrijwilligers moeten meer mogelijkheden krijgen om hun activiteiten met betaald werk te combineren via flexibeler werktijden; de mogelijkheid om korter werken te bevorderen wordt niet genoemd.

Solidariteit blijft uitgangspunt bij de ontwikkelingssamenwerking, maar oorzaken van en oplossingen voor armoede worden niet echt geanalyseerd. Schuldenproblematiek, de netto geldoverdracht van Zuid naar Noord en handelsverhoudingen worden niet genoemd. Op financieel gebied worden enkele maatregelen m.b.t. De banken voorgesteld, maar geen scheiding van nuts- en zakenbanken. Ook belastingparadijzen komen niet aan de orde.

Kortom

Hoewel er op gebied van duurzaamheid een aantal goede maatregelen wordt voorgesteld, laat het programma van het CDA toch veel kansen liggen. Veel voorstellen van het Platform DSE worden niet behandeld, en het is best mogelijk dat het CDA daar niet uitgesproken tegen is. Zoals het CDA in de inleiding zegt, het gaat "om de toekomst van iedereen", een gesprek tussen Platform en CDA over wat daarvan de betekenis en de consequenties zijn zou zeker nuttig kunnen zijn.

CU

De ChristenUnie wil "pal staan voor een vrije samenleving, een duurzame economie, voor een dienstbare en rechtvaardige overheid, voor de bescherming van het kwetsbare leven, voor zorg voor elkaar en voor Gods schepping". Ze constateert dat "wij anno 2012 op een kruispunt in de geschiedenis van ons land en van Europa staan", dat de huidige diepe crises gevolgen zijn van doorgaan op de vertrouwde weg en dat "het roer dus om moet", op vele fronten. De partij vindt dan ook dat ze radicaal moet durven zijn. "Het is een omslag van 'ik' naar 'wij'."

In detail

De partij heeft een brede opvatting van de zorg voor mens en milieu. Door de gedetailleerde bespreking van de daarbij betrokken onderwerpen is het niet helemaal gelukt om met name de stappen op weg naar duurzaamheid en solidariteit als samenhangend geheel weer te geven. Ambities op dit gebied en de motivatie ervoor komen ruim aan bod, maar concrete ambitieniveaus voor gebruik van grondstoffen en emissies van afvalstoffen worden niet genoemd, behalve voor het gebruik van fossiele brandstoffen. De geringe aandacht voor concrete, kwantitatieve doelen blijkt ook uit de afwezigheid van voorstellen voor betere meting van welvaart en welzijn.

Solidariteit is belangrijk voor de CU, zowel nationaal als internationaal. Zorg voor elkaar binnen de landsgrenzen wordt in detail besproken. De voorgestane aanpak van internationale ongelijkheid wordt in een enkele paragraaf over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen erg bondig maar duidelijk besproken. De voorstellen omvatten onder andere internationale codes voor MVO, rapportageplicht en sancties.

Behalve voor duurzaamheid en zorg voor elkaar kiest de CU kiest ook voor een meer democratische, efficiëntere maar ook minder machtige Europese Unie, en voor samenwerking van zelfstandige staten op zowel Europees als mondiaal niveau, op noodzakelijke beleidsterreinen. De partij constateert voorts "dat de overheid niet alles aan kan, dat haar taak beperkt is en dat het des te meer aankomt op zorg voor elkaar". Het verkiezingsprogramma legt veel nadruk op de rol van de overheid én de eigen verantwoordelijkheid van de burger. Daarmee blijven sommige verder reikende, economiebrede veranderingen die voor duurzaamheid en solidariteit noodzakelijk zijn buiten beschouwing.

Kortom

De CU is een waardevolle partner in ons streven naar een duurzame en solidaire samenleving. De gedetailleerde bespreking van daartoe voorgestelde maatregelen wijst daarop. Het is waarschijnlijk dat binnen de partij meer kennis van de onderliggende problematiek aanwezig is dan uit het verkiezingsprogramma blijkt. Het programma biedt vele mogelijkheden voor discussie en samenwerking met de partij.

D66

Het verkiezingsprogramma van D66 lijkt bij een eerste snelle lezing een duurzaam en solidair plan. Met tussenkopjes als “De kansen van een groene, duurzame economie” lijkt het moeiteloos aan te sluiten op het plan van het Platform DSE – *Samen werken aan de grote transitie*.

In detail

In de detaillering van de plannen laat D66 regelmatig kansen liggen door geen keuze te maken. Na het uitspreken van een inspirerende, donkergroene ambitie komen vervolgens de handhaving van de Euro, het vasthouden aan een begroting gericht op groei en toename van internationale handel als eerste prioriteiten naar voren. D66 wil graag groen en zit tegelijk verstrikt in de huidige economische kaders. Dus wel luchtvaart laten groeien, maar dan duurzaam. Dus minder barrières voor transporten door Europa, maar dan gericht op de te gebruiken grondstoffen. Dus wel kredietverlening als essentieel onderdeel van de groeiagenda, maar met strenger toezicht op banken die staatssteun ontvangen.

Het verkiezingsprogramma laat op milieu-aspecten zeker goede keuzes zien: de vervuiler betaalt, heffing op storten of verbranden van herbruikbare grondstoffen en een duidelijke keuze voor een ecologische hoofdstructuur. Een schuld voor een koopwoning wordt ontmoedigd. Het openbaar vervoer wordt gestimuleerd, hoewel men nog eufemistisch spreekt van een beheerste groei van het autoverkeer. Op het gebied van ontwikkelingssamenwerking wordt bovendien gestreefd naar eerlijke handel, innovatie in duurzaam landgebruik en ook houdt D66 vast aan een ontwikkelingssamenwerking budget van 0,7% van het BNP.

D66 laat echter in haar programma nog kansen liggen. Meer mensen moeten meer werken om de gewenste groei te realiseren, tegelijk verwacht men een inzet van deze zelfde mensen als vrijwilliger, daar waar de overheid het niet meer redt. Bijvoorbeeld voor de zorg van ouderen. D66 ziet de Euro als hoeksteen voor onze welvaart en een Europees noodfonds of Euro obligaties blijven tot de mogelijkheden behoren. Ook wil D66 de groeiambitie bereiken met een voltooide interne markt in Europa en zelfs meer handel met bijvoorbeeld China, India en Brazilië. Dat dit onherroepelijk zal leiden tot meer transport, blijft in het programma onderbelicht. Ook blijft de D66 voorstander van marktwerking, bijvoorbeeld in de zorg, waar “onder de juiste voorwaarden concurrentie leidt tot meer kwaliteit en beheersing van prijzen en volumes”.

Kortom

De hervormingen in het verkiezingsprogramma van D66 zijn opgeschreven met economische groei en werkgelegenheid als focusgebieden. Daarna volgen alle goede intenties voor burgers en milieu. D66 kan zeker nog inspiratie halen uit de ideeën van het Platform DSE om de uitgesproken ambities ook werkelijkheid te laten worden. We hopen dat D66 daarbij kennis wil nemen van de ideeën van het Platform.

GL

Het verkiezingsprogramma van GroenLinks heeft de titel ‘Kansen voor Nederland’. De huidige crisis moet worden aangegrepen om de omslag te maken naar een betere en duurzame toekomst. Immers klassieke economische groei levert niet meer wat zij ons zo lang vanzelfsprekend gaf: beter levens. Ondanks de stijgende welvaart nemen welzijn en geluk niet meer toe. Een duurzame economie is gericht op het welzijn van mensen, werkt zonder schulden en is financieel en ecologisch in balans. De omschakeling naar een duurzame economie is geen mooi ideaal meer, maar de enige weg voorwaarts in de eenentwintigste eeuw.

In detail

Het programma van GL bevat een groot aantal maatregelen die een duurzame en solidaire economie dichterbij brengen zoals de radicaler vergroening van het belastingstelsel: milieuvervuiling wordt duurder en arbeid

goedkoper. Het financiële stelsel wordt duurzaam door financiële markten strenger te reguleren en banken dienstbaar te maken aan mensen en bedrijven. Gelijke kansen betekent ook een herverdeling van inkomen. GL vindt dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen etc.

Maar GL laat ook kansen liggen. Hoewel GL stelt dat zij geen verspillende en vervuilende economie wil (geen maximale materiële welvaart, maar welzijn voor iedereen) wordt het ideaal van economische groei niet helemaal losgelaten. Nergens wordt expliciet gepleit voor de teruggang in materiële welvaart, terwijl de inwoners van de Europese landen gemiddeld drie keer meer van de mondiale gebruiksruimte gebruiken dan er per wereldbewoner beschikbaar is. We leven op de pof, ten koste van onze (klein)kinderen en toekomstige generaties. Europa en Nederland zouden daarom een volume beleid moeten gaan voeren om het te grote beslag op de mondiale gebruiksruimte te verkleinen. Even verderop stelt GL dat het uitgangspunt van een gezond financieel beleid het Bruto Nationaal Geluk is. Maar hoe dit concreet gestalte moet krijgen blijft vaag. Nergens wordt gepleit voor de daadwerkelijke invoering van een dashboard aan indicatoren die het BBP aanvullen of corrigeren. Het is ook een gemiste kans dat er in tijden van crisis en oplopende werkloosheid, geen aandacht is voor het basisinkomen en een betere verdeling van werk, waardoor er een kortere werkweek voor allen komt. Groen Links erkent dat er veel behoefte is aan vrijwilligersarbeid, maar creatieve oplossingen om de mensen die maatschappelijk nuttige arbeid verrichten ook inkomenszekerheid te verschaffen ontbreken. Alleen participatie in de vorm van werk wordt beloond met het minimumloon.

Kortom

Ondanks de gemiste kansen, is het programma van GL duurzaam en sociaal. GL laat zien dat het een aantal fundamentele stappen durft te zetten die een duurzame economie dichterbij brengen.

PvdA

Het verkiezingsprogramma van de PvdA heeft de titel 'Nederland sterker en socialer': Nederland moet uit de crisis groeien met "een verstandig en sociaal economisch beleid". De groei van de economie komt duidelijk op de eerste plaats, "soms moet een richting worden voorgeschreven, richting een duurzame economie". De vraag of de aarde die economische groei aankan, wordt niet gesteld, duurzaamheid wordt vooral uitgewerkt m.b.t. de energievoorziening. Solidariteit is belangrijk, zowel nationaal als internationaal.

In detail

We moeten uit de crisis komen door "de motor van onze economie weer te laten draaien". Dat blijkt ook in het hoofdstuk over duurzaamheid, waar staat dat "verduurzaming in de eerste plaats kansen biedt, op nieuwe groei en nieuwe banen". Zoals gezegd wordt die verduurzaming vooral uitgewerkt bij de energievoorziening, die in 2050 100% duurzaam moet zijn. Er is aandacht voor natuur (de EHS wordt afgemaakt), voor regionale voedselketens, en voor recycling ("afval is grondstof"). De paragraaf over bereikbaarheid maakt nauwelijks keuzes, want "bereikbaarheid is essentieel voor groei en bestrijding van werkloosheid". Dat we hier leven met een veel te grote voetafdruk komt nergens aan de orde, de vraag of de voorgestelde maatregelen voldoende zijn om bijv. de stijging van de gemiddelde temperatuur te beperken tot 2°C wordt niet gesteld. Het programma stelt groei voorop, en hoopt kennelijk dat de voorgestelde maatregelen voldoende zijn om grote schade aan het leefklimaat te voorkomen.

De PvdA bevordert een eerlijker inkomensverdeling, bijv. door betere regelingen voor ZZP'ers en flexwerkers, en door in de belastingen een toptarief van 60% in te voeren. Combineren van zorg en werk moet eenvoudiger worden, zodat deeltijdwerkers meer uren betaald kunnen werken; de mogelijkheid om korter werken te bevorderen wordt niet genoemd.

Er is ruim aandacht voor ontwikkelingssamenwerking, handel en de internationale rechtsorde. Er komt weer een minister voor internationale samenwerking, het budget voor ontwikkelingssamenwerking blijft 0,7% van het BBP, zodra er begrotingsevenwicht is wordt het 0,8%. Nederland zet zich in om belastingvlucht door multinationals tegen te gaan. Europese markten worden geopend, ontwikkelingslanden hoeven zelf hun markten pas op termijn te liberaliseren. De schuldenproblematiek en de netto geldoverdracht van Zuid naar Noord worden niet genoemd.

Aan de banken worden wel extra eisen gesteld (kapitaalseisen, niet speculeren met spaargeld), en er komt

Europees toezicht, maar geen scheiding van nuts- en zakenbanken. Belastingparadijzen komen aan de orde, maar dat Nederland zelf een bedenkelijke rol speelt wordt niet vermeld.

Kortom

Hoewel er op gebied van duurzaamheid goede maatregelen worden voorgesteld, staat groei toch duidelijk voorop in het programma van de PvdA. Onze voetafdruk is nu al veel te groot, het programma maakt niet duidelijk hoe die voetafdruk bij de voorgestelde groei toch verkleind kan worden, en of dat verkleinen eigenlijk wel de bedoeling is. Het programma heeft zeker aandacht voor solidariteit met mensen die het minder gaat, hier én elders, maar of die solidariteit zich ook uitstrekt tot toekomstige generaties, en zo ja, of er écht wordt doordacht wat daarvoor nodig is, blijft eigenlijk buiten beeld.

PvdD

Het programma van de Partij voor de Dieren dat getuigt van een brede duurzame visie op de mondiale samenleving. Neem bijvoorbeeld haar standpunt over de internationale ontwikkelingssamenwerking.

“Investeren in ontwikkelingssamenwerking. De internationale afspraak is om minstens 0,7% van wat we met z'n allen verdienen aan ontwikkelingssamenwerking te besteden. De Partij voor de Dieren vindt deze afspraak echt een ondergrens en wil dat Nederland ernaar streeft om één procent van het bruto nationaal inkomen te besteden aan ontwikkelingshulp. De hulp moet worden gericht op de belangen van de mensen daar en niet primair op de belangen van het Nederlandse bedrijfsleven. De ontwikkelingshulp wordt gericht op het versterken van de positie van de arme bevolking in ontwikkelingslanden, vooral die van vrouwen en kinderen. De prioriteit wordt gelegd bij schoon drinkwater en hygiëne, goede (preventieve) gezondheidszorg, toegang tot essentiële medicijnen en anticonceptie, onderwijs, schone energie en het ondersteunen van emancipatiebewegingen. Op deze wijze wordt bijgedragen aan het remmen van de bevolkingsgroei en krijgen democratiseringsprocessen een kans.”

In detail

Deze brede visie leidt tot een krachtige stellingname ten aanzien van een duurzame en solidaire economie. Men kiest bijvoorbeeld vanwege de dreigende tekorten aan grond en grondstoffen voor mondiale quotering van natuurlijke hulpbronnen en voor harde duurzaamheids- en sociale eisen aan de import en winning van grondstoffen.

De partij kiest voor een diepgaande herbezinning om tot een duurzame en solidaire samenleving te komen: “Economie hoort te gaan over wat we ons kunnen veroorloven. In financiële zin, maar ook in termen van milieugebruiksruimte, tegenover mensen in arme landen, tegenover de zwakkeren in onze samenleving, tegenover komende generaties en tegenover dieren, natuur en milieu. De ontsporing van het consumentisme, de bankencrisis, de eurocrisis en de doorgesloten privatisering van nutsfuncties vormen aanleiding voor een herbezinning.”

Het programma maakt tevens duidelijk dat men kritisch staat tegenover alleen maar nieuwe technologie ter verlichting van de ernstige overbelasting van de aarde; ook de grote rol van de overconsumptie wordt dus onderkend. Naast minder vlees, vis en zuivel durft men het ook aan andere aspecten van een duurzamer leefstijl te bepleiten en de noodzakelijke veranderingen met beleid extra te stimuleren.

Kortom

De Partij voor de Dieren betoont zich blijkens haar programma een goede partner voor het werken aan een duurzame en solidaire economie.

SP

Het verkiezingsprogramma van de SP is doortrokken van het streven naar een solidaire economie, die het omgekeerde is van een economie gebaseerd op neoliberale uitgangspunten. De overheid moet weer de regie nemen en de markt moet gecontroleerd. Daarbij is er veel aandacht voor duurzaamheid, maar die lijkt niet gebaseerd op een grondige analyse van de mechanismen in de huidige economie die haaks staan op

duurzaamheid. Dat blijkt ondermeer aan het zonder terughoudendheid inzetten op economische groei, geen aandacht voor zoiets als de mondiale voetafdruk en het niet-koppelen van de FTT aan duurzame investeringen. Desondanks is er veel aandacht voor duurzaamheid met leidende principes als 'de vervuiler betaalt' en de vergroening van het belastingstelsel.

In detail

Het programma van de SP blinkt echt uit als het gaat om de keuze voor het tegengaan van onnodige grootschaligheid en het bevorderen kleinschaligheid waarbij het buurniveau de schaal van de toekomst wordt genoemd. Ook worden er tal van concrete maatregelen voorgesteld om zuinig om te gaan met energie en grondstoffen, om beduidend meer groene energie in Nederland te produceren en om de landbouw te verduurzamen. Wanneer maatregelen om duurzaamheid te bevorderen direct voelbaar zijn in de portemonnee van burgers of als het gaat om aanpassing van hun leefstijl dan is de SP terughoudend.

Kortom

De inzet van de SP scoort bijzonder goed als het gaat om de transitie naar een solidaire economie en biedt vele kansen om de omschakeling beter dan nu nog het geval is met duurzaamheid te verweven. Wij zien uit naar een intensieve samenwerking van de SP met het PDSE om die transitie te verwezenlijken.

VVD

In het verkiezingsprogramma laat de VVD zien wel oog te hebben voor de economische crisis:

“Nederland leeft boven zijn stand. Ondanks de stevige bezuinigingen van het eerste kabinet Rutte I, geeft de overheid nog steeds elke dag 70 miljoen euro meer uit dan zij binnenkrijgt. Het geld wat we jaar in jaar uit tekort komen, moeten we lenen. Nu al zijn we tien miljard euro per jaar kwijt aan rentebetalingen, twee keer zo veel als we uitgeven aan politiek. Dat is weggegooid geld dat we niet kunnen investeren in betere wegen of onderwijs.”

De VVD wil de staatsschuld aflossen, maar verandert verder niet van koers. Economische groei blijft het doel. Veel te eenzijdig wat het Platform DSE betreft.

In detail

In de detaillering van de plannen maakt de VVD dus niet de keuze voor een duurzame en solidaire economie. Wel is er de erkenning dat fossiele brandstoffen schaarser worden en alternatieve bronnen van energie noodzakelijk zijn. De drijfveer blijft echter economisch. Onze concurrentiepositie komt in gevaar. De VVD pleit niet voor een breuk, maar juist voor meer: meer wegen, meer luchtvaart, meer spoor, meer kredietverlening, etc. Het verkiezingsprogramma laat op milieu aspecten een aantal keuzes zien. “De vervuiler betaalt” is wellicht de meest opmerkelijke. Toch blijft het opzienbarend dat er nauwelijks aandacht is voor inter- en intragenerationele ongelijkheid en dat privatisering nog steeds wordt aangemoedigd. Schaalvergroting staat inmiddels ook bij de VVD ter discussie.

VVD laat in haar programma veel kansen liggen. Meer mensen moeten meer werken om de gewenste groei te realiseren, alsof er geen andere doelen zijn in het leven. De VVD ziet de Euro als hoeksteen voor onze welvaart. Europa is een mechanisme om economische groei te realiseren.

Kortom

De hervormingen in het verkiezingsprogramma van VVD zijn opgeschreven met economische groei, vermindering van de staatsschuld en werkgelegenheid als focus. De verdienkracht van Nederland staat centraal. De VVD heeft vooralsnog geen oog voor de noodzaak van een grote transitie en wil doorgaan met business as usual. Dit is volgens het Platform DSE geen optie. We hopen dat VVD kennis wil nemen van de ideeën van het Platform: we kunnen niet nog langer wachten met de grote transitie.